

CONSTRUCTORUL COLOANEI INFINITULUI LA CENTENAR

ȘTEFAN GEORGESCU-GORJAN
– AȘA CUM L-AM CUNOSCU* *

■ DUMITRU DABA

Poți să știi pe cineva dându-i mâna, adică personal, dar fără a-l cunoaște cu adevărat; și invers, fără să-l fi văzut vreodată "față în față", să îl simți ca pe un om apropiat și drag, pe care l-ai știut de-o viață. În această ultimă situație mă aflu eu față de cel pe care îl omagiem astăzi, la împlinirea unui veac de la naștere, dar și a două decenii de la plecarea Sa dintre noi.

L-am cunoscut mai întâi ca nume înscris pe coperta unei cărți: Ștefan Georgescu-Gorjan (inginer), **Principii de electrotehnică**, Ed. Gorjan, ed. a V-a, 1946, 300 pg. Era prin anii '60, absolvisem Facultatea de Electrotehnică din Timișoara și fusesem reținut la catedra de Bazele ^{teh.} electronicii a Prof. Plautius Andronescu. Alături de alte cursuri și tratate mai noi de electrotehnică, biblioteca Politehnicii noastre achiziționase odinioară și acest volum. Studiindu-l aveam să aflu și de ce: era de o acuratețe științifică și bogăție informațională, de o aplicabilitate practică și de o iscusință a prezentării – cu totul remarcabile. Deși se declara de nivel "mediu" (fusesse aprobat de Ministerul Educației Naționale ca manual de consultație pentru liceele industriale încă din 1939, cum stă scris pe foaia de gardă), conținutul (extras, sintetizat și adaptat cu măiestrie dintr-o bogată bibliografie germană, franceză și engleză – 20 de titluri!) putea completa extrem de avantajos și prelegerile universitare ale epocii (căci manualele de electrotehnică ale marilor profesori – cu excepția **Cursului de Electricitate** al Prof. Dimitrie Leonida, din 1920, aveau să apară ulterior: **Electrotehnica**, de Plautius Andronescu, în 1940, la Timișoara; **Electricitatea**, de N. Vasilescu Karpen, în 1942; **Elemente de Electricitate, Electrotehnică și Aplicațiuni ale Electricității**, de Gh. Petrescu, în 1945, iar **Electricitate și Electrotehnică** (partea I), de C. I. Budeanu, în 1950). Probabil (și) din acest motiv, Școala Politehnică din București a premiat volumul încă în 1933, la doi ani după ediția I, cum rezultă din aceeași casetă.

Dar și mai impresionant – pentru mine, cel puțin – este faptul că revăzând acum acest volum, în contextul aniversării, constat că el este încă actual, putând fi recomandat cu mult folos și astăzi elevilor din clasele superioare, tehnicienilor și chiar studenților începători. Iar nota specifică și valoroasă a tratării constă, pe lângă cele

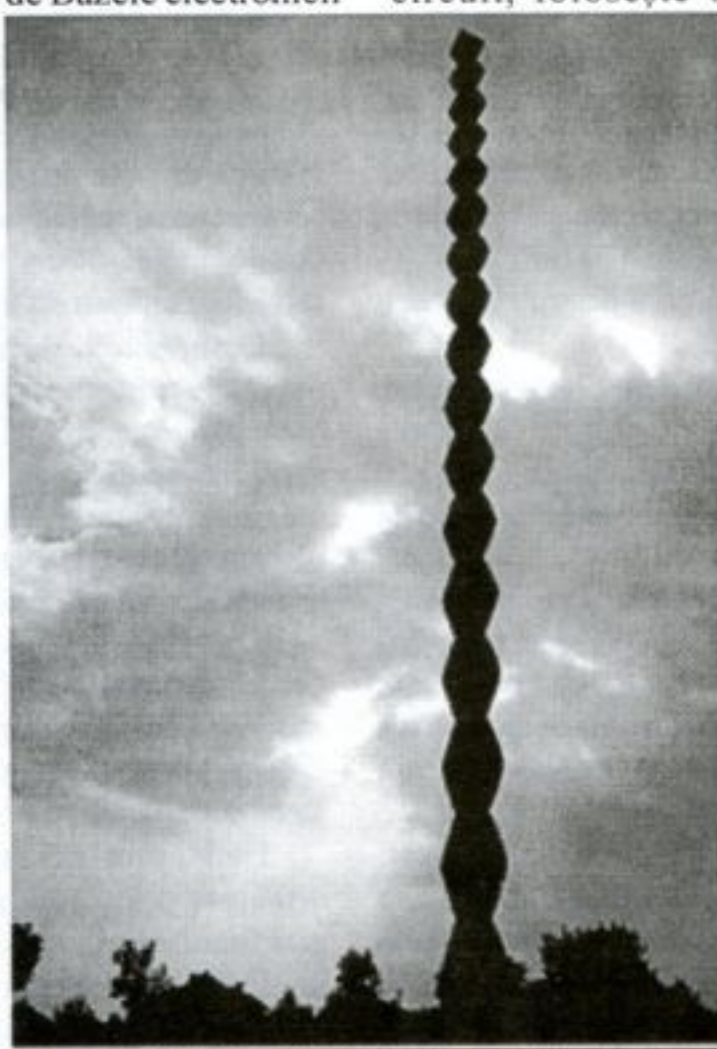
deja semnalate, și în prezentarea de situații comparabile, de analogii intuitive din alte domenii de activitate, cu scopul de a suplini marele nostru handicap de a nu percepe – cu excepția "luminii" – în mod nemijlocit, prin simțuri, această miraculoasă și fascinantă realitate fizică numită "câmp magnetic". Fie-mi îngăduit să relev doar două asemenea analogii.

Atunci când prezintă legea conducției electrice (Ohm), pentru a fixa mai bine diferența între tensiunea electromotoare (atunci numită "forță electromotrică") și tensiunea de borne, prin intermediul căderii de tensiune pe circuit, folosește o comparație foarte ingenioasă, la îndemâna oricărui salariat (cartea era destinată – cum scrie autorul în prefață – "atât maștrilor și lucrătorilor specialiști în electricitate, cât și tehnicienilor nespecialiști"); el scrie: "Ca să întrebuițăm o comparație mai neobișnuită, dar foarte ușor de priceput, vom asemăna forța electromotrică cu un salariu brut, căderea de tensiune cu reținerile, iar tensiunea cu salariul primit în mână ..."

Apoi, analogia formală – dar sugestivă – între puterea electrică activă/ "reală" și lucrul mecanic / "munca" ce corespunde unei forțe în mișcare: "Urmează că puterea reală consumată de un circuit, având curentul decalat cu 90° în întârziere sau avans față de tensiune, este nulă. Aceasta nu înseamnă însă că nu există în circuit curent și tensiune:

aceste elemente există, dar nu în forma necesară pentru prestarea unui lucru exterior. Spre a pricepe mai bine acest lucru, ne vom servi de o comparație ... Se știe că o forță dă o energie, dacă este deplasată de-a lungul direcției sale. Dacă mișcăm o greutate pe o direcție orizontală (însă) munca făcută de acea greutate este zero. Iată deci, că și la forțele mecanice, decalajul de 90° al direcției de deplasare față de direcția forței dă o muncă nulă". Autorul se "apropia" astfel – cum spuneam – de fenomenul electromagnetic, mai subtil, prin intermediul celui mecanic, intuitiv și uzual, fără a face apel la expresia analitică a produsului scalar, formal prezent în ambele situații.

Cea de a doua ipostază în care am regăsit – cu surprindere, îmi amintesc – numele celui omagiat astăzi a fost cea de constructor al **Coloanei** brâncușiene, dezvăluită

de neuitatul și eruditul cărturar dr. Petru Comarnescu (alt mare "prieten-centenar – al lui Brâncuși", precum și Prof. Ionel Jianu), într-o impresionantă, uluitoare conferință publică ținută la Timișoara în anii '60, prin care marele sculptor era "re-adus" în Cultura Română (de unde fusese "exilat" încă înainte de regimul totalitar comunist, în deceniul al patrulea). Apropierea mea ulterioară de viața și opera brâncușiană a pornit de la acea memorabilă conferință, articolele și cărțile cunoscute în anii care au urmat și semnate Ștefan Georgescu-Gorjan (în mod deosebit **Amintiri despre Brâncuși**, apărută din păcate postum și doar fragmentar, în 1988) fiindu-mi și ele călăuze prețioase. Mi s-a părut atunci, îmi pare și acum (când cunosc toate detaliile constructive) aproape un miracol că în condițiile tehnice și economice ale anilor '30, în mai puțin de trei luni (2 sept. - 15 nov. 1937) un tehnician – oricare ar fi el – să poată asigura coordonarea unei lucrări de o asemenea anvergură și modernitate (începând cu tatonările și optimizarea proiectării, continuând cu turnarea modelelor și sfârșind cu montajul). Din aceleași lucrări am înțeles și caldul atașament al constructorului (dincolo de cel tehnic-ingineresc sau estetic-spiritual) față de Opera genialului prieten de tinerețe al tatălui său, Ion Georgescu-Gorjan, cel lăsat posterității prin bustul lucrat de Brâncuși.

Dăruirea, insistența, hotărârea cu care acest minunat constructor a apărut de uitare și de inconștiența, vinovata nepăsare, până la sfârșitul său, "singura sculptură a timpurilor moderne care poate fi asemuită cu marile monumente ale Egiptului, Greciei și ale Renașterii" (cum o caracteriza odinioară William Tucker), își merită cu prisosință splendida caracterizare a Maestrului Barbu Brezianu: "Ștefan Georgescu-Gorjan – spune venerabilul Decan al brâncușologilor Lumii -, ca un paznic de far, a purtat tot lungul vieții sale grija Coloanei lui Brâncuși, remetalizând-o pentru ultima dată în 1976 ..." Și alături de această superbă metaforă („paznic de far”), cer îngăduința de a reaminti o alta, la fel de frumoasă, folosită odinioară de Vlahuță în contextul prezentării altui geniu al artelor plastice – Nicolae Grigorescu -, întru totul potrivită și Operei brâncușiene: **stâlp de lumină** ("Sunt insule care răsar deodată din valuri, în urma unei uriașe zguduiri telurice – spune Vlahuță ... Din această proaspătă înviore de puteri, din acest clocot de viață frenetică au răsărit oameni de-aceia unici, aproape divini, a căror apariție în mijlocul unui popor înaltă stâlpi de lumină în istoria universală ...")

În sfârșit, cea de a treia ipostază – în ordine cronologică – pe care am cunoscut-o, și care pe mine m-a impresionat cel mai mult, deoarece le-a făcut posibile pe toate celelalte, este latura umană a celui omagiat. **Om** Ștefan Georgescu-Gorjan a fost o personalitate exemplară, dotat cu haruri alese, este adevărat, dar puse în valoare printr-o muncă deosebit de tenace și susținute fiind de înalte și ferme principii morale. Îi suntem profund recunoscători nobilei sale urmașe – distinsa Doamnă Prof. Sorana Georgescu-Gorjan-pentru faptul de a ne fi prilejuit cunoașterea și a acestei fațete a personalității părintelui Domniei Sale; atât prin mărturii directe, cât și prin străduința de a face publică bogata moștenire de arhivă pe care o deține.

Materialele autobiografice publicate recent (inclusiv de către frumoasa revistă **Portal Măiastra** din Târgu-Jiu),

volumul **Am lucrat cu Brâncuși** (apărut – în mod fericit – simultan cu **Brâncuși inedit**), completează în mod hotărâtor și nesperat marea bibliografie brâncușiană, a cărei "componentă" românească devine și mai importantă, cu adevărat esențială. Cunoscând, deci, împrejurările de viață ale celui omagiat, nu știi ce să admiri mai mult: faptul că s-a întreținut singur, ca student, din meditații și multiplicări ale notelor de curs; frecventarea – în paralel, ca politehnist – a umanioarelor (psihologia – cu C. Rdulescu-Motru, filozofia - cu Mircea Florian, logica – cu Nae Ionescu, istoria – cu N. Iorga, istoria artei – cu Al. Tzigara Samurcaș, teoria literară – cu M. Dragomirescu); faptul că la absolvire nu a dorit să rămână la Direcția Generală (din București) a Soc. "Petroșani", ci a cerut "insistent" să fie trimis în Valea Jiului, în exploatare, "pentru a învăța meserie", inclusiv în subteran; că, în paralel cu activitatea de inginer a fost și profesor la Școala de maiștri minieri și mecanici din Petroșani, izbindu-se astfel de penuria – practic absența totală – a cărții tehnice ("Predam acolo electrotehnica. Am scris imediat un curs șapirografiat, pe care l-am distribuit elevilor mei. Am dezvoltat apoi mult acel curs, după o serioasă documentare, elaborând prima mea carte: **Principii de electrotehnică**"). Înțelegem că de aici, din această necesitate imperioasă a țării (și nu doar a Văii Jiului) s-a născut cea de-a doua profesiune, cea de editor; ori că, pasionat fiind (și) de problema zborului, a creat la Petroșani o adevărată "școală a zborului fără motor, obținând și brevetul și fiindu-i conferită de către Ministerul Aerului și Marinei Medalia Aeronautică (pentru această componentă exemplară a activității sale, sunt onorat să aduc și omagiul Asociației Române pentru Propagarea Istoriei Aeronauticii – Filiala Timișoara, al președintelui său, general-aviator în rezervă Ioan Stoian); că, editor fiind, nu s-a limitat la domeniul tehnic (20 de cărți și 40 de broșuri practice), ci și-a exprimat în diverse forme tipografice propriile înclinații cultural-artistice: 70 de cărți literare sau documentare, dintre care jumătate traduceri, albume pentru copii și poezie, mape cu gravuri (de menționat între autori pe Al. Philippide, Constantin Noica și Barbu Brezianu, ultimul în calitate de traducător al cunoscutei epepei finlandeze – **Kalevala**); în sfârșit, faptul că a traversat cu tărie și demnitate cei patru ani de detenție și muncă silnică la "Canal", revenind în viața publică în 1964 și făcând cunoscută marilor critici de artă ai lumii – prin articole și susținută corespondență personală – istoria reală și atât de surprinzătoare a **Coloanei** și artei brâncușiene. Dacă "șansa" vieții a fost pentru inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan întâlnirea cu Capodopera brâncușiană, cred că putem afirma că și reciproca este adevărată: posteritatea – ba chiar "ființa" – Capodoperei datorează extrem de mult vieții și luptei devotate *ale* Constructorului ei, așa cum, în tulburile vremi din urmă, datorează și bravilor săi colegi de la INCERC.

La ceas aniversar, dar și de pomenire, ne exprimăm admirația și recunoștința pentru tot ce ne-a dăruit acest Om minunat, fiecăruia dintre noi, Țării și Lumii întregi. Probabil că cel mai potrivit, cel mai cuprinzător cuvânt, ce îl exprimă integral, este cel rostit de el însuși, ca pe un testament-simbol, atunci când și-a început ultimul zbor, spre nesfârșit: VERTICAL!

Fie-i memoria binecuvântată.

* Comunicare prezentată la simpozionul omagial "Inginer Ștefan Georgescu-Gorjan, absolvent al Școlii Politehnice «Carol II»", organizat de Muzeul Universității Politehnica din București, vineri 4 noiembrie 2005